ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΑΠ' ΤΟΥΣ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ

Η ΚΑΠΕΤΑΝΙΣΣΑ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΧΑΪΔΩΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Τά πρῶτα τραγικά μυνήματα εἶχαν ἔρθη ἀπὸ τὸ νοτιανατολικό καραβάνι, ποὖχε ξεκινήσει ἀπὸ τὸ Σοῦλι γιά τὴ Λάμαρη, τὴν πεδινὴ παραλία τῆς Πρέβεζας. Κατά τὴ Ρηνιάσα, ἀνάμεσα Πάργα καὶ Πρέβεζα, εἰσσιεφτά σουλιώτικες οἰκογένειες ζοῦσαν ὑπόσπονδες τοῦ 'Αλῆ : Ρηνιάσα, ὄνομα ἰταλικό, ποὺ θά πῆ τόπος ἀμμουδερός—κόλλησε στὸ μέρος ἀπὸ τότε ποὖτανε ἀποικία τῶν Νορμανδῶν, τὸν καιρὸ ποὺ κρατούσανε τὸ βασίλειο τῆς Νάπολης. Ἦτανε μιά παραλία καλλιεργημένη μὲ κτήματα καὶ περιβόλια. Ἐκεῖ στάθηκε ἡ μικρὴ φάλαγγα, νά σκορπιστῆ γύρω,νὰ πάρη γῆ κατά τὴ συνθήκη καὶ νὰ ζήση πλάϊ στὴ παλιὰ ἐγκατάστασι τῶν ἑφτά σπιτιῶν. Μὰ δὲν εἶχαν ἀνασάνει, καλά—καλά, κι' ὁ 'Αλῆς ἔρριξε πάνω τους τὴν ὀργὴ τοῦ Κυρίου : "Ενα σῶμα Τσάμηδες, διψασμένο γιά σκοτωμοὺς καὶ πλιάτσικο. Ἄξαφνα πέσανε στὴ Ρηνιάσα, τὴν ὥρα ποὺ οἱ λίγοι ἄνδρες, ἀνύποπτοι, δουλεύανε στά χτήματα κ' ἀρχίσανε νὰ περνᾶν ἀπὸ τὸ σπαθὶ γυναῖκες καί παιδιά... 'Ανάμεσα ὅμως σ' αὐτὲς τὶς λίγες ψυχὲς ἡ Δέσπω τοῦ Μπότση, γνήσιο κόκκαλο σουλιώτικο, ἀπ' τὰ παλιά, στάθηκε νὰ βάλη καὶ σὲ τούτη τὴν καταστροφὴ τὴν ἡρωϊκὴ σφραγίδα τῆς πατρίδας της. Ἦτανε γρηά, ἑβδομηντάρα, ψηλή, μὲ μιὰ μελαψή, σκαμμένη μορφή, ποὺ φαινόταν ἀκόμα πιὸ μαύρη, κάτω ἀπὸ τὸ ἀσημένιο φωτοστέφανο τῶν μαλλιῶν της.'Ανάψανε τὰ αἵματα τῆς γρηᾶς σὰν εἶδε τοὺς 'Αρβανιτάδες νὰ πέφτουνε μὲ τὰ σπαθιά νὰ σφάζουνε καὶ ν' ἁρπάζουν.

— Τί καθόμαστε—ἔμπηξε τὴ φωνὴ στὶς γυναῖκες —μὲ σταυρωμένα χέρια καὶ βλέπουμε τὰ σκυλλιά. Στὴν Κούλια γρήγορα νὰ πιάσουμε τ' ἅρματα !

Ἡ Δέσπω καθότανε σὲ μιὰ Κούλια, σ' ἕνα πύργο πολεμικό, ποὺ τὸν λέγανε Κούλια τοῦ Δημουλᾶ. Ἐκεῖ φώναξε τὶς γυναῖκες νὰ πᾶνε νὰ κλειστοῦνε. Τὴν ἀκολούθησαν, ὅπως τὴ κλώσσα τὰ μικρά της, οἱ κόρες, οἱ νυφάδες, τ' ἀνήλικα τὰ ἐγγόνια κι' οἱ ἐγγονές της, μπήκανε στὸ πύργο, πιάσανε τ' ἅρματα καὶ δεχτήκανε τοὺς 'Αρβανιτάδες μὲ φονικὴ φωτιά. Ἔντεκα ψυχὲς ἤτανε κλεισμένες μαζύ της στὴν Κούλια. Κι' ὅμως βαστοῦν ὧρες τὸν πόλεμο. Νεκροὶ καὶ λαβωμένοι σωριάζονται. 'Ο ἐχθρός, ἀφρισμένος, ὁρμάει τέλος μ' ἀλλαλαγμούς. Μερικοὶ τολμηροὶ γλυστροῦν ὡς τὴν πόρτα τῆς Κούλιας καὶ τὴν ἀρχίζουν μὲ τοὺς μπαλτάδες. Ἡ Δέσπω δὲ χάνει τά φρένα της. 'Ακούγοντας τὰ πρῶτα πατήματά τους στὴ σκάλα, τραβάει γρήγορα τὴ μπαροὐτη στὴ μέση τοῦ πύργου. Θυγατέρες, νυφάδες, ἐγγονάκια τὴν τριγυρίζουνε :

— Τά σκυλλιὰ μᾶς πήρανε—φωνάζει : Σὲ μιὰ στιγμὴ θἆνε δῶ πέρα ! Τί θέλετε ; Ζωὴ σκλαβωμένη κι' ἄτιμη, γιὰ θάνατο δοξασμένο ;

— Θάνατο ! Τῆς ἀποκριθήκανε μὲ μιὰ φωνή.

Καμάρωσε ἄγρια τὰ βλαστάρια τῆς γενιᾶς της, ἀγόρια καὶ τσοῦπες, σὰ νἆτανε γνήσια δικά της. 'Ανοιξε τὴν πλατειά της ἀγκαλιά, τἄσφιξε γιὰ τελευταία φορά, τὰ φίλησε.Κ' ὕστερα μὲ σταθερὸ χέρι ἔβαλε μ' ἕνα δαυλὶ φωτιὰ στὴ μπαροὐτη. Ξύλα, πέτρες, σάρκες κομματιασμένες, τιναχτήκανε στὸν ἀέρα μὲ φοβερὸ πάταγο. Οἱ 'Αρβανιτάδες,ποὖχανε πατήση τὴν Κούλια κι' οἱ ἄλλοι ποὺ φτάσανε πίσω τους βρῆκαν ὅλοι θάνατο κάτω ἀπ' τὰ ρημάδια. Ἡ Δέσπω καὶ τὸ ἡρωϊκὸ ἀσκέρι κομματιάστηκε, μὰ δὲν πέθανε :

Τὸ τραγοῦδι τὴν πῆρε στ' ἀθάνατα φτερά του :

«'Αχός βαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ νευφέκια πέφτουν.
Μήνα σὲ γάμο ρίχνουνται, μήνα σὲ χαροκόπι ;
Οὔτε σὲ γάμο ρίχνονται, οὔτε σὲ χαροκόπι.
Ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἐγγόνια.
'Αρβανιτιὰ τὴ πλάκωσε στοῦ Δημουλᾶ τὸν πύργο.
— Γιώργαινα ρίξε τ' ἅρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σοῦλι.
'Εδῶ 'σαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν 'Αρβανίτων.
— Τὸ Σοῦλι κι' ἂν προσκύνησε κι' ἂν τούρχεψε ἡ Κιάφα
Ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκανε δὲν κάνει
Δαυλὶ στὸ χέρι ἅρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει
— «Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσουμε· παιδιὰ μαζὺ μ' ἐ-
[λᾶτε !»
Καὶ τὰ φυσέκια ν' ἄναψε κι' ὅλες φωτιὰ
[γινῆκαν».

***

Μὰ τὴν τρίτη φάλαγγα,τῶν Μποτσαραίων, Τζωρτζαίων, Καραμπιναίων, Φωτομαραίων, Μπουσμπαίων,Μαλαμαίων, Κουτσονικαίων, τὴν περίμεναν ἀκόμη πιὸ δραματικὲς περιπέτειες. Ἦτανε χίλιες ψυχὲς αὐτές, ποὺ μὲ τὸν Κίτσο Μπότσαρη, προτιμῶντας νὰ μείνουνε στὴν περιοχὴ τοῦ 'Αλῆ, τραβήξανε κατά τὸ Ζάλογγο. Αὐτὸ τὸ χωριδάκι, δέκα καλυβάκια, μετόχι τοῦ μοναστηριοῦ ποὖτανε στὸ βουνὸ—Ζάλογγο λέγεται τὸ βουνό, Ζάλογγο καὶ τὸ χωριδάκι καὶ τὸ μοναστῆρι τοῦ Ζαλόγγου κι' αὐτὸ—ἦτανε γραφτὸ νὰ γίνη ὁ πιὸ δοξασμένος τόπος τοῦ προεπαναστατικοῦ ἑλληνισμοῦ, τὸ τραγικώτερο σύμβολο ποὺ ἀνάδειξε τὸ ἐλεύθερο φρόνημα. Ἡ φάλαγγα εἶχε φτάσει αὐτοῦ τσακισμένη ἀπ' τὴν κούρασι—τὸ Ζάλογγο ἀπέχει ὀχτὼ ὧρες ἀπ' τὸ Σοῦλι—στὶς δεκαπέντε τοῦ 'Οχτώβρη, τὸ ἡλιόγερμα. 'Ο Κίτσος Μπότσαρης κι' οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί, ὁ Κουτσονίκας, ὁ Κολέτσης, ὁ Φωτομάρας κι' ὁ Παλάσκας γιὰ νἆνε καλύτερα φυλαγμένοι σκεφτήκανε ν' ἀνεβοῦνε στὸ βουνό, στὸ μοναστῆρι. Μ' ὅλη τὴν κούρασί τους σκαρλώσανε τὸ ἴδιο βράδυ. Μὰ δὲν εἴχαι ε κοιμηθῆ λίγες ὧρες, ποὺ φτάσαν ἀπὸ τὸν κάμπο κἄπειοι ποὺ βραδυπορούσανε γιὰ νὰ τοὺς ποῦνε πῶς σῶμα δυνατὸ ἀπὸ 'Αρβανιτάδες, ἐρχόταν ἀπὸ κοντά, μ' ἀρχηγὸ τὸ Μπεκὴρ—Τζογαδῶρο. Τὸ εἶδανε πρωῖ-πρωῖ νἄρχεται βιαστικὸ κατὰ τὸ Ζάλογγο. Οἱ Σουλιῶτες, βάζοντας τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τους στὸ Μοναστῆρι,ταμπουρωθήκανε γερά, μὲ τὴν ἀπόφασι νὰ δώσουνε κάθε δικό τους κεφάλι γιὰ ἑκατὸ 'Αρβανίτικα. Εἶχε ψηλώσει γιὰ καλὰ ὁ ἥλιος, ζύγωνε κιόλα τὸ σῶμα τοῦ Μπεκὴρ κι' ἄνοιγε μανιασμένο τὴ φωτιὰ τῆς μάχης, μὲ ξεφωνητά,βρισιές, ἀλλαλαγμούς, ἄγριες φοβέρες. Δυὸ μερόνυχτα, δεκάξη καὶ δεκαεφτὰ τοῦ Δεκέμβρη, κρατᾶ γερὰ ἡ μάχη. Μὰ στὸ τέλος ἀρχίζουνε νὰ λείπουνε τὰ φυσέκια. Οἱ ἀρχηγοὶ κουβεντιάζουνε νὰ ἰδοῦνε τί θ' ἀποκάμουνε. 'Ο Μπεκὴρ, θέλοντας νὰ σπάση τὴν ἄμυνα, εἶχε μυνήση κρυφὰ, μ' ἕνα καλόγερο στὸν Κουτσονίκα, παλιό του ἀδερφοποιτό, πῶς ἂν παραδινότανε δὲ θἆχε νὰ φοβᾶται τίποτα. Ἔτσι, αὐτός, τοὺς εἶπε, στὸ συμβούλιο:

— 'Ο ἀγῶνας εἶνε χαμένος, ἀδέρφια. 'Ο Μπεκὴρ εἶνε ἀδερφοποιτός μου. Θὰ βγῶ μὲ τοὺς δικούς μου νὰ πᾶνε σ' αὐτόνε, νὰ γλυτώσουμε !

Καὶ τὄκαμε. Οἱ ἄλλοι ἀπομείνανε χωρὶς αὐτόν. Ἂν εἶχανε σωθῆ τὰ φυσέκια, τὰ σπαθιά τους ἦσαν ἀκόμη στὴ μέση τους. 'Ο Κίτσος κι' ὁ Νότης Μπότσαρης ἀποφασίσανε νὰ σπάσουνε τὴ γραμμὴ τοῦ ἐχθροῦ, μ' ἀγῶνα σκληρό. 'Ο Κίτσος, φώναξε τὴν 'Ελένη, τὴ θυγατέρα τοῦ Νότη Μπότσαρη :

— 'Απόψε, σουρουπώνοντας καλά, τῆς εἶπε, θὰ βγοῦμε μὲ τὰ σπαθιά. Θὰ μάσης τὶς γυναῖκες, θὰ μπῆς μπροστά, θὰ σᾶς βάλουμε στὴ μέση.

Ἦταν ἡ Ἐλένη, πρώτη κόρη τοῦ Νότη, κοπέλλα εἴκοσι χρονῶν. Ἄσπρη, μεγάλα, γαλάζια μάτια, καστανόξανθα μαλλιά, μέτριο, μὰ τέλειο κορμί, ἄστραφτε στὸ πρῶτο ξεπέταγμα τῆς νειότης ἀπὸ τὴν πιὸ ἀγγελικὴ ὠμορφιά. 'Ο λόγος γιὰ τὰ κάλλη της εἶχε φτάσει ὧς τ' αὐτιὰ τοῦ 'Αλῆ. Κι' ἔταζε χάρες καὶ παράδες σ' ἐκεῖνον, ποὺ θὰ τὴν τραβοῦσε στὸ χαρέμι του. Μὰ ποιὸς ἀποκοτοῦσε νὰ βάλη χέρι ἐπάνω της, ὄχι πὼς ἦτανε Μποτσαροπούλα, μὰ γιατὶ τὄλεγε ἡ καρδιά της. Περήφανη, λεβέντισσα, σβέλτη σὰ τίγρισσα, ἡ λαϊκὴ μούσα — εἶνε πάντα τόσο καλὰ πληροφορημένη—μᾶς τὴ λέει ἁρματωμένη μὲ τὴ πιὸ τέλεια πανωπλία τοῦ καιροῦ : Κρατᾶ ντουφέκι σισανὲ—τὰ πρῶτα ραβδωτὰ ὅπλα τῆς ἐποχῆς—καὶ στὴ λιγερή της μέση ζωσμένη σπαθὶ μαλαματοκαπνισμένο, ἔχει κουμπούρια ἐγγλέζικα. 'Από μικρὴ πάλευε μὲ τ' ἅρματα Καὶ τὸ καλλίτερο παλληκάρι δὲν τῆς ἔβγαινε στὸ σημάδι καὶ στὸ σπαθί.Κι' ἦταν αὐτὴ ποὖπαιρνε ἀπ' τὸ χέρι τὸ Μάρκο, τὸν ἥρωα τοῦ εἰκοσιένα—ἦταν ἑφτὰ χρόνια μεγαλείτερή του— γιὰ νὰ πάη ἔξω ἀπ' τὸ χωριό, νὰ τὸν μάθη νὰ συλλαβίζη τὴν τέχνη τοῦ πολέμου. Ἦρθε τώρα ἡ ὥρα της νὰ τὸ δείξη. Εἴκοσι χρονῶν πολεμάρχαινα. Ἡ δόξα της, ξαφνική, σύντομη, ἀστροβολίδα λαμπερή, ἔγραψε ἀπ' τὴν ἔξοδο τούτη τοῦ Ζαλόγγου, τὸ τόξο της, στὴ μαύρη νύχτα τοῦ σουλιώτικου ἀφανισμοῦ.

***

Εἶχε σουρπώσει καλὰ κι' ἡ νύχτα τοῦ Δεκέμβρη κατέβαινε βαρειὰ οτὸ βουνό, ποὺ τὄδερνε χιονιᾶς καὶ τὸ σκέπαζαν «ἀντάρες, ἅμα ξεκίνησε ἡ φάλαγγα τῆς ἐξόδου ἀπὸ τὸ μοναστῆρι:"Οτι ἄναβαν οἱ καλόγεροι τὰ φῶτα.

('Ακολουθεῖ)